

NEHCÜ'L-FERADİS'İN BİLİNMIYEN BİR YAZMASI

JÁNOS ECKMANN

Türk Dil Kurumu tarafından 1956 da tıpkıbasımı yayınlanan *Nehcü'l-feradis*'e yazdığım önsözde eserin aşağıdaki yazmalarını sıralamıştım :

1) İstanbul, Süleymaniye Genel Kitaplığı Yeni Cami kısmı No. 879. Tıpkıbasımı yayınlanan bu nüsha, eserin bilinen tek tam nüshasıdır.

2) Yalta Doğu Müzesindeki nüsha. İlk olarak Yakup Kemal tarafından tanıtılan bu nüsha, *Nehcü'l-feradis*'in sadece yarısını (I. ve II. bâpları) içine almaktadır.

3) Vaktiyle Kazan Türk bilgini Şihabeddin Mercanî'nin kitapları arasında bulunan, fakat sonra ortadan kaybolan nüsha.

4) A. N. Samoyloviç'in Kazanlı bilgin S. Vahidov tarafından Tatar Cumhuriyeti Devlet Kitaphına¹ ve Leningrad'taki Bilimler Akademisi Doğu Enstitüsüne hediye edilen yazmalar arasında gördüğü, fakat hakkında fazla bilgi vermediği üç nüsha².

Nehcü'l-feradis'in tıpkıbasımı çıktıktan sonra, eserin Paris'teki Bibliothèque Nationale'de bir nüshası bulunduğunu tesbit ettim. Bu nüshanın başı ve sonu kopmuş olduğundan eserin yazarı, adı, yazılış ve istinsah tarihi hakkında bilgi veremiyen E. Blochet, kataloğunda yazmanın şöyle bir tavsifini verir :

“Doğu Türkçesiyle Peygamber Muhammed, Hulefâ-i Râşidîn, Ehl-i Beyt ve imamların tarihi. Bu tarih iki bâba ve onar fasla ayrılır. Birinci bâbın ilk tam faslı olan dördüncü fasıl, Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçünden (7a), onuncu fasıl ise ölümünden (49b) bahseder. İkinci

¹ Nekiy İsenbet, *Tabışmalar* (Kazan 1941, s. 15 v. d.) adlı eserinde, Kazan Üniversite Kitaphında 1357 yılına ait bir *Nehcü'l-feradis* nüshası saklandığını zikrederse de, bu nüshanın Mercanî nüshası veya Vahidov nüshalarından biri ile ilgili olup olmadığını söylemez.

² K. H. Menges, Leningrad'a yaptığı inceleme gezisi sırasında, İstitut Narodov Azii (Asya Milletleri Enstitüsü) kitaplığında, birisi galip bir ihtimalle tam olmak üzere dört NF nüshası bulunduğunu tesbit etmiştir, bk. *Report on an Excursion to Leningrad and Taşkent for Research in Çayataj Manuscripts: Central Asiatic Journal VIII/4 (1963), s. 242.*

bâp, eserin geri kalan kısmını içine almaktadır. Bu bâbın ilk dört faslı Ebu Bekir (59a), Ömer (67a), Osman (78b) ve Ali (88a), beşinci fasıl Fatıma (100b), altıncı fasıl Hasan ve Hüseyin (103a), 7-10. fasıllar da Ebu Hanife (118a), Şafi'î (125b), Malik (130b) ve İbn Hanbel'in (138b) faziletleri hakkındadır. Eser, namazın faziletleri hakkında bir fasıl ile sona erer. Bu eserde Abu'l-'Alâ Ūşî'nin *Nisāb al-aḥbār*'ı (7a, 43b, 78b, 100b), Bağavî'nin *Maşābīḥ*'i (13b, 20a, 31b, 37b, 49b, 67a), İmam Şagānî'nin *Maşāriq al-anvār*'ı (59a, 118a), İmam Muslim Nişābūrî'nin *Şahīḥ*'i (88a), İmam Muhammed b. İsmā'il Buḥārî'nin *Şihāḥ*'ı (108a), İmam Muhammed b. Başrūya'nın *Kanz al-aḥbār*'ı (125b), İmam ve Kadı Abu 'Abdallāh Quzā'î'nin *Şihāb al-aḥbār*'ı (130b) ve İmam 'Abdallāh Saraḥsî'nin *Mavāqit*'i (138b) zikredilmiştir. İran neshisi, (tarihi) aşağı yukarı 1350. 154 yaprak, 25.5 × 17.5 cm." ¹

Blochét'nin Paris nüshasındaki bâp ve fasıllar hakkında verdiği tavsif, *Nehcü'l-feradis*'in tıpkıbasımına kattığım "İçindekiler"e tamamen uymaktadır. Nitekim daha sonra Paris'ten getirttiğim mikrofilimler incelendikten sonra Blochet'nin tanıttığı nüshanın *Nehcü'l-feradis*'e ait olduğu anlaşılmıştır.

Paris nüshası 153 buçuk varaktan, yani 307 sahifeden ibarettir. Bu, Yeni Cami nüshasında 232 sahifeye tekabül eder (YC nüshasının bütünü 444 sahifedir). Böylece P nüshası YC nüshasının yarısından bir az fazladır, yani P nüshasında eserin şu kısımları vardır :

Birinci bâp: 3. faslın bir parçası, 4-10. fasıllar

İkinci bâp: 1-10. fasıllar

Üçüncü bâp: 1-2. fasıllar

Paris nüshası ciltlenirken son beş yaprak eserin başına konmuştur. Yaprakların doğru sırası şudur: 6a-154a (YC s. 16: 17- 242: 9), 1b-5b (YC s. 242: 9-249: 1).

Paris nüshası harekeli değil, fakat okunaklıdır. YC nüshası umumiyetle daha dikkatli yazılmış ise de, yine P nüshası bazı yanlışların düzeltilmesi bakımından faydalı bir yardımcıdır. Bir örnek :

ای خادم برغیل تقی اول باغ کلیدینی تقی اول بیش قول لار بیرلا منکا
کلتورکیل . (YC 247: 7)

ای خادم برغیل تقی اول باغ کلیدینی تقی اول بیش قول فی منکا کلتورکیل .
(P 4b: 13)

Burada P nüshası gramer bakımından daha doğru bir metin vermektedir.

¹ E. Blochet, *Catalogue des manuscrits turcs*, II, Paris 1933, No. 1020, s. 132 v.d.

Bunun gibi, bazen YC nüshasında atlanmış kelimelerin meydana çıkarılması ve tamamlanması P nüshasının yardımıyla mümkün olabilir. Bir örnek :

(YC 17: 13) بو امّ جميل پیغامبر علیہ السلام نونک خاتونی امّ حبیبہ امّ جميلہ نینک ایر قریندashi سفیان نینک قیزی اردی .

(P 6b: 2-4) بو امّ جميل پیغامبر علیہ السلام نونک خاتونی امّ حبیبہ قتیغنا کرور اردی تقی امّ حبیبہ امّ جميل نینک ار قریندashi سفیان نینک قیزی اردی .

Nehcü'l-feradis ile ilgili başlıca problemimiz, yazarın adının ve eserin yazılış tarihi ve yerinin kesinlikle bilinmemesidir. Paris nüshası, başı ve sonu kopmuş olduğundan, bu problemin çözülmesinde bize yardım etmemektedir.